

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Aspecten van sociologisch onderzoek

Vree, J.K. de

Citation

Vree, J. K. de. (1972). Boekbespreking van: Aspecten van sociologisch onderzoek. *Acta Politica*, 7: 1972(3), 382-383. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449385>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449385>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Doel zelf het beperkte karakter van zijn conceptie van economische orde ook duidelijk doet uitkomen. Ergens merkt hij b.v. op, dat voor de — door hem aldus geformuleerde — economische orde het irrelevant is, of de spreiding of centralisatie van beslissings-taken plaats vindt „bij een orgaan, dat wordt aangeduid als „overheid” dan wel bij een orgaan, dat „General Motors” dan wel „Vereinigung Volkseigener Betriebe” wordt genoemd” (blz. 33). Wanneer de economische orde wordt gezien als de organisatie-structuur van een volkshuishouding, is de localisering van de centralisatie-organen natuurlijk wel degelijk relevant.

Deze kritische opmerking doet echter niets af aan de woorden van waardering, waarmee ik deze bespreking opende. Iemand, die over een onderwerp als dit zo helder en concies weet te schrijven en daarin konsekvent zijn eigen weg weet te gaan, is een wetenschapsbeoefenaar in de ware zin des woords. Van den Doel heeft zich in deze studie ontpopt als een van de beste leerlingen uit de school van Tinbergen.

B. Goudzwaard

P. G. Swanborn: Aspecten van sociologisch onderzoek
Boom, Meppel, 1971, 200 pp

De opzet van het boek 'Aspecten van sociologisch onderzoek' is een 'algemene eerste oriëntatie (...) op het terrein van het sociologisch onderzoek' te geven (p. 5). De heer Swanborn baseert zich daarbij op een algemeen 'blokschema voor sociologisch onderzoek' (p. 11), dat een soort fasering van dergelijk onderzoek beoogt te geven. Daarin behelzen de verschillende fasen onderscheiden problemen waarvoor men in de loop van een onderzoek wordt gesteld. Deze worden dan op hun beurt weer in afzonderlijke hoofdstukken behandeld. Enigszins vereenvoudigd zijn deze problemen achtereenvolgens: de verantwoording, probleemstelling, en bronnen van, respectievelijk voor, het onderzoek (hoofdstukken 1 tm 4); de relatie van het onderzoek tot de theorie (hoofdstukken 5, 6, en 7); de opzet van het onderzoek (hoofdstukken 8 tm 12) en de verwerking, analyse en evaluatie van de verkregen gegevens (hoofdstukken 13 tm 17). Tenslotte volgen in de Bijlagen nog een aantal praktische wenken en voorbeelden, o.a. een voorbeeld van een eenvoudig rekenmachineprogramma, alsmede een literatuurwijzer. Het boek is gemakkelijk leesbaar en in het algemeen helder geschreven en bevat vele aan de praktijk van het sociologisch onderzoek ontleende voorbeelden.

Gelijk gezegd, gaat het om een 'eerste oriëntatie'. Het boek heeft dan ook duidelijk een zeer beperkte strekking en pretentie. Zo is het vrijwel uitsluitend gericht op de 'technische' zijde van het onderzoek, de 'methode' in enge zin. Allerlei meer fundamentele, wetenschapsfilosofische of formele, vraagstukken — toch ook belangrijke 'aspecten van (sociologisch) onderzoek' en uiterst relevant voor de onderzoekstechniek — komen niet of nauwelijks aan de orde. Met name geldt dit voor zulke zaken als de structuur van wetenschappelijke theorieën, de aard en betekenis van modellen, de relatie van 'feit' en waarneming tot de theorie, en de definitie van begrippen. Ook wat de onderzoekstechniek zelf betreft is het boek erg summier. Waarschijnlijkheidsrekening, statistiek, steekproeftrekking, formalisering, meten en schaalconstructie, factoranalyse en correlatie-rekening, om slechts enkele van de meer technische probleemgebieden te noemen, worden niet of slechts in zeer geringe mate behandeld.

Nu is het natuurlijk de vraag wat men eigenlijk van een 'eerste oriëntatie' mag verwachten. In ieder geval niet, dunkt mij, een leerboek of een doorwrochte en oor-

spronkelijke visie op de (sociologische) onderzoeksproblematiek. Maar wat dan wel? Stelt men de eis dat de lezer (en als zodanig is vooral de beginnende student bedoeld, p. 6) in aanraking wordt gebracht met de belangrijkste problemen van het betreffende vakgebied, dat hij deze in hun onderlinge relatie leert zien en óverzien, en dat hem de elementaire kennis wordt verschaft nodig om dieper in het vakgebied door te kunnen dringen, dan lijkt mij het boek hieraan niet voldoende te beantwoorden. Met andere woorden: als methodologische Inleiding lijkt het boek mij minder geschikt — het karakter ervan is veeleer dat van een inleiding tot een dergelijke Inleiding.

Tenslotte nog een opmerking over het taalgebruik, of liever -misbruik, in het boek. Het betoog is doorspekt met zulke Engelse of Engelsachtige uitdrukkingen als 'ge-checkt' (p. 18), 'clusteranalyse' (p. 5), 'casestudy' (p. 43), 'verkiezingspoll' (pag. 24), 'survey' (p. 43), 'matchen' (p. 53), en 'item' (p. 81), om er slechts enkele uit een lange lijst te noemen. Naar goed-Nederlandse termen is klaarblijkelijk niet gezocht; in de tekst worden zij op dezelfde voet behandeld als Nederlandse woorden en uitdrukkingen en zelfs de moeite om hen te cursiveren of tussen aanhalingstekens te plaatsen wordt niet genomen. Daarnaast komt men dan nog zulke wangedrochten als 'gehypothetiseerde causale relatie' (p. 138) en 'hypothetiseren' (p. 148) tegen. Nergens blijkt de zin of het nut van dergelijke termen en uitdrukkingen. Zij zijn evenzovele voorbeelden van quasi-technisch taalgebruik: terwijl de suggestie wordt gewekt als zou het gaan om zeer bijzondere, welbepaalde begrippen, producten van zeer gevorderd wetenschappelijk onderzoek, blijken er bij nader inzien slechts uiterst banale en elementaire zaken bedoeld te zijn. Het is het scheppen van een rookgordijn van jargon en mandarijntaal, dat een stuk sociologische kabbalistiek moet beschermen tegen de onbescheiden buitenstaander, maar waarachter in feite niets bijzonders schuilgaat.

J. K. de Vree

R. J. Mokken; A theory and procedure of scale analysis; with applications in political research
Mouton and Co., Den Haag, 1971. XIII + 353 blz.

In 1941 en 1944 verschenen de eerste publicaties van Louis Guttman over wat men het scalogram model is gaan noemen. Sindsdien is een stroom van publicaties verschenen, die er alle op gericht waren de eerste aanzetten te verbeteren c.q. beter te onderbouwen. Men kan zonder overdrijving stellen dat geen van deze publicaties Mokken's dissertatie qua grondigheid en breedheid van aanpak evenaart.

Titel noch inhoud rechtvaardigen deze toespitsing op het scalogram-model; Mokken snijdt in zijn dissertatie ook vele andere, zij het verwante onderwerpen aan. In het kader van een boekbespreking kan men echter niet alles behandelen en ook de auteur beperkt zich in zijn boek gaandeweg steeds meer tot dit thema.

Hét probleem met Guttman's scalogram-model is van begin af aan geweest het deterministische karakter van het model, waardoor het niet mogelijk was aan het model zelf criteria te ontfen aan de hand waarvan men kon nagaan of empirische gegevens — nooit geheel vrij van „fouten” — nu wel of niet adequaat aan het model beantwoordden. Letterlijk tientallen verschillende oplossingen zijn hiervoor in de loop der tijd voorgesteld, alle met hetzelfde bezwaar. Ook het door Guttman zelf voorgestelde begrip „quasi scale” ter aanduiding van een situatie waarin de structuur van de gegevens wel iets van die van het model weghad maar er van de andere kant toch